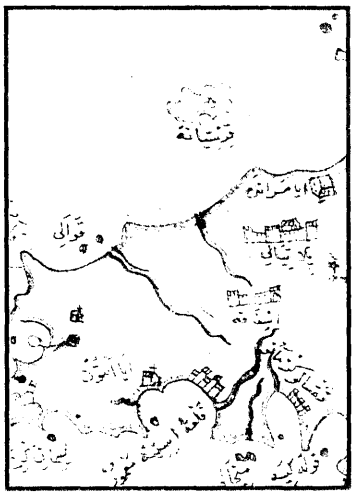

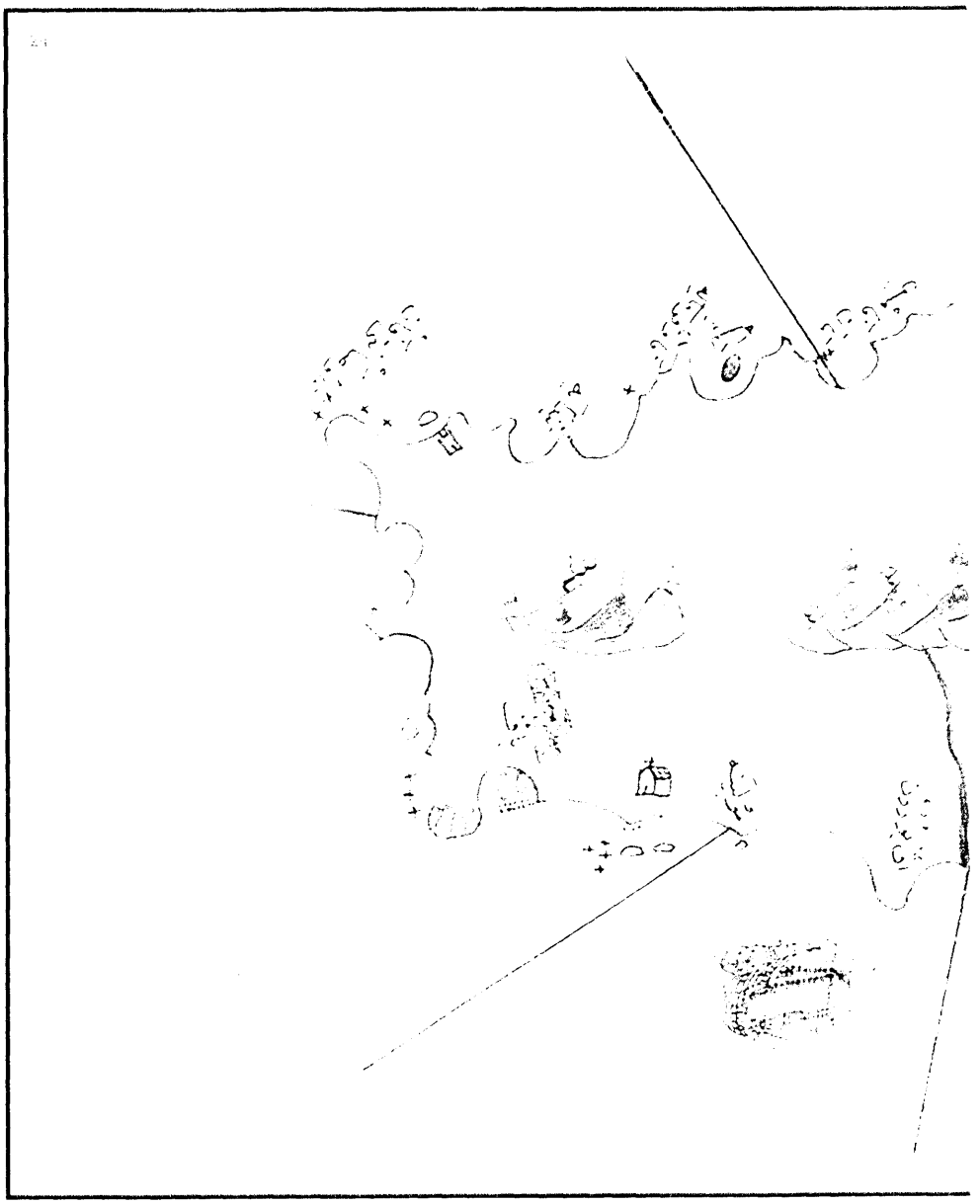
Prof.Dr. Halil İNALCIK

GÜNEY ANADOLU VE KIBRIS KRALLIĞI

13 ve 14. yüzyılda Anadolu'da ve Anadolu'ya yakın Kıbrıs adasında iki Hıristiyan devleti, Ermeni devleti ve Kıbrıs krallığı, kuzeyde ise Trabzon Rum İmparatorluğu ve İstanbul'da Paleologlar kalmıştı. 14. yüzyılda Kilikya Ermeni krallığı ortadan kaldırılıyor. Kilikya Ermenistan'ı, bir taraftan Memlük Sultanları, öbür taraftan Toros dağlarında yerleşmiş Karamanoğulları'na bağlı kabileler tarafından olmak üzere iki taraftan sıkıştırılıyor. Kıbrıs'ta Fransız aslından krallar (Lusignan Hanedanı) ve Haçlılar genellikle Küçük Ermenistan denilen Kilikya Ermeni devletini himaye ediyorlar. 13. yüzyılda bu Ermeni devleti, Moğollar'ın himayesi altında hayatını devam ettirmeyi başarmıştı. Çünkü bu bölgede Ayas limanı Moğol İmparatorluğu'ndan gelen kervanların mallarını çıkardıkları ve batılılara naklettikleri en önemli limandı.

Gorigos'a (bugün Erdemli güneyinde Korikos) Karaman Türkleri'nin, daha 1254 yılında bir saldırısını tespit ediyoruz. Bir Ermeni kaynağına göre o yıl Gorigos kalesine Avşarlar'dan bir Türkmen boyunun saldırdığı kayıtlıdır. Batı Toros dağları bölgesindeki Türkmen aşiretleri, Karaman ailesinin hükmü altında birleşiyor. 1293'de Karamanoğlu, Alaiye'yi almaya çalışan bir Haçlı ordusunu püskürtmüştür. Karamanlılar, Mısır Memlüklerini metbu'ları sayarak bu bölgede etkin bir siyaset gütmekte idiler. 1321-1328 yıllarında Anadolu'da Moğol valisi Timurtaş Müslüman olup kontrolünü kurduğu zaman, Kilikya Ermenistanı'na karşı Memlüklerle beraber gaza faaliyetine girişiyor. Hıristiyan ittifakının donattığı donanma 1345'de sahil Türkleri'ne karşı saldırarak Kilikya Ermenistan'ını kurtarmaya çalışıyorlar. Karamanlılar Memlüklerle işbirliği yaparak Kıbrıs krallığı ile Ermenistan üzerinde hakimiyet için rekabet halindedirler.

Batı'da Haçlı hükümdarları, Moğollar, Kilikya Ermenistan'ı ve Kıbrıs'ı ittifak

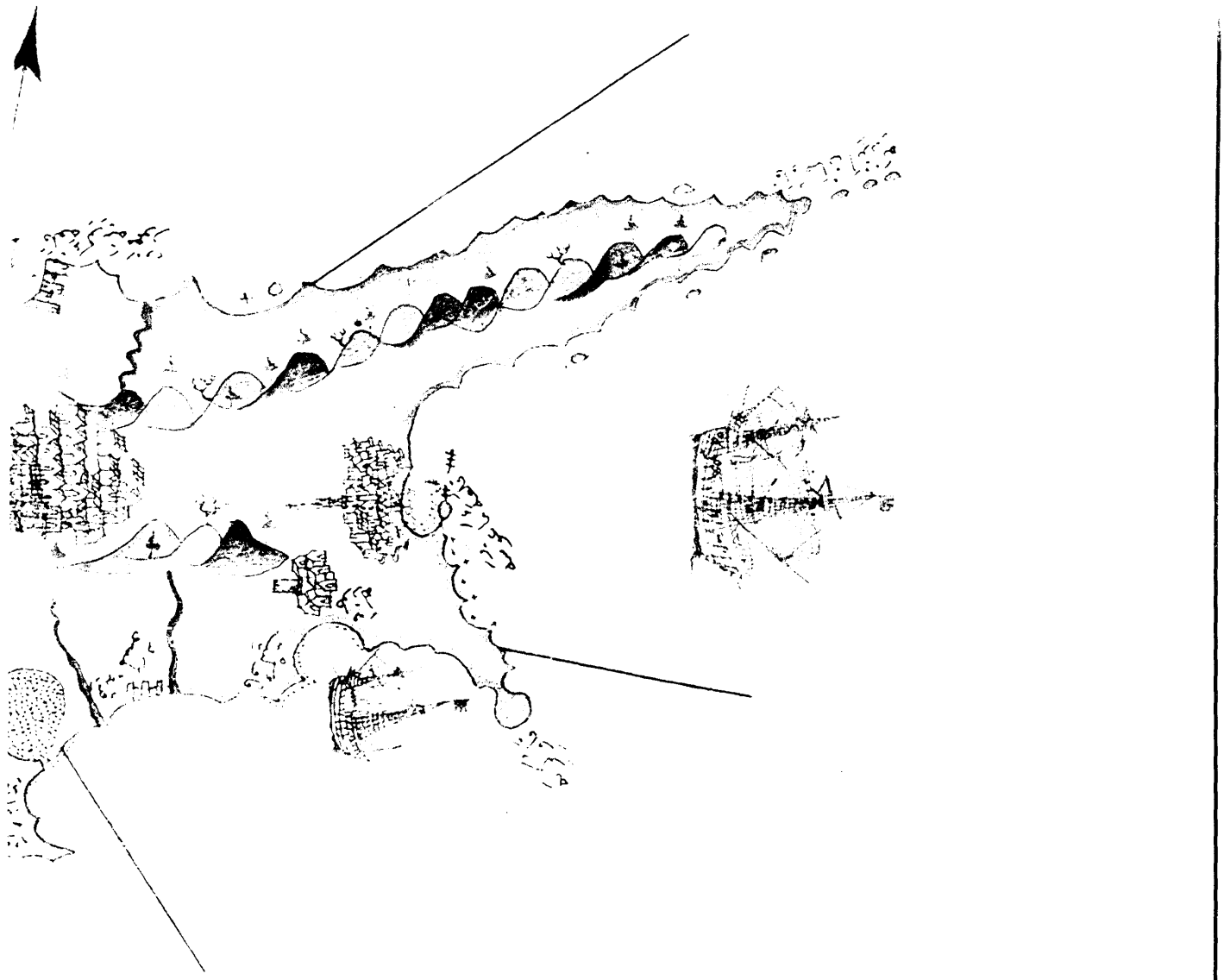
halinde Türkmenler'e ve Selçuk Devleti'ne karşı yanlarına almaya çalışıyorlardı.

İran Moğolları hükümdarı Gazan Han (1294-1305) Mısır Sultanına karşı Ermenistan ve Kıbrıs arasında bir ittifak yapmayı başardı. Haçlılarla işbirliği yapan Gazan Han, Suriye'ye girerken, Haçlı donanması da Mısır ve Suriye'ye saldırıyordu.

Bu arada Roma Papa'sı 1290'da, tüm Müslüman memleketlerine karşı abluka ilan ederek batılılarla ticareti yasaklıyor. Öbür yandan Batıda Fransa kralı ve Venedik, 14. asrın ilk yıllarında mukaddes ittifak yaparak Memlük Sultanlığı'na ve Güney Anadolu kıyılarına taarruzlar yapıyorlar. 1334 Mayıs'ında yapılan plana göre Ağriboz adasında 46 kadırga toplanacak ve Türkler'e saldıracaktı. Bu ittifaka Fransa, Papalık, Kıbrıs, Rodos ve Venedik dahil oldular.

Batı Anadolu Gazi Beyliklerinin deniz seferlerini başka bir bölümde anlatacağımızdan burada Güney Anadolu'ya karşı Kıbrıs ve Ermenistan merkez olarak yapılan akınları ele alacağız.

Anadolu Güney kıyı toprakları Kıbrıs krallarının sürekli tehdidi altındaydı. Kıbrıs krallarının Anadolu'da Gorigos ve Antalya'dan başka Küçük Ermenistan'da (Kilikya) yerleşme girişimlerini biliyoruz. Son Ermeni kralı V. Leon ölürken Ermenistan'ı Kıbrıs kralı Guy'a bıraktı (1342). Kilikya'ya gelen Kıbrıs kralı Ermenileri Katolik mezhebine sokmaya çalıştığı için katlolundu (1344). Bu olaya rağmen Kilikya Ermenileri daima Haçlılar'dan ve Kıbrıs'tan yardım

bekliyorlar. Memlük Sultanı 1347'de önemli Ayas limanını, Adana ile Tarsus'u ele geçirdi. Ermeniler kuzeyde dağlık kısma sığındılar. Sis şehri ile Anazarba, oradaki Ermeni şehirleridir.

1346 Haziranı'nda Memlük Sultanı Ermenistan'a girdi ve Ayas limanından 1500 kadar Ermeni kaçarak Kıbrıs krallığındaki Magosa'ya sığındı. Buna karşı Kıbrıs kralı I. Pierre, Anadolu kıyılarına saldırarak Gorigos'u, sonra da Antalya'yı ele geçirdi. Kıbrıs kralının 1365-68 yıllarında Anadolu ve Mısır'a saldırıları devam etmiştir. Kral bütün Suriye sahillerini tahrip etmiş, korsanlık yüzünden ticaret zarara uğramıştır. Kral Pierre kendi baronları elinde hayatını kaybetti. Antalya, Teke beyleri tarafından geri alındı.

Memlükler 1359 seferinde Tarsus ve Adana'yı ele geçiriyorlar ve Ermeniler elindeki Gorigos'u kuşatıyorlar. Bu harekatta Karamanoğlu Memlüklerle birlikte hareket etmektedir. Yukarda anlatıldığı gibi Memlük Karaman seferinin arkasından Kıbrıs kralı gelip Gorigos'u ele geçiriyor. Karamanlılar, Gorigos kalesini ele geçirmek için saldırılarını sürdürüyorlar ve Küçük Ermenistan'ı sıkıştırıyorlar. Kıbrıs kralı Antalya'yı da ele geçirmek için 1365 yazında saldırıya geçiyor.

1375 yılında Ermeniler Sis kalesini de Mısırlılar'a bırakmak zorunda kaldılar. Bu kıyılarda Antalya gibi Gorigos da, Selçuklu ticareti için çok önemli bir limandı. 1375'de gümrük geliri üç bin florine yükselmişti.

Gorigos kalesinde Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler ticaretle meşgul idiler. Fakat kaynağımız, etrafta Türkler'in yerleşmiş olduğunu bildiriyor. Bölge, 1360'lara doğru Türklerle iskan edilmiş bulunmaktadır. Bu Türkler kuşkusuz Karaman'dan gelmekte idiler. 1359'da Kilikya Ermenistan'ının Karamanlı ve Memlük kuvvetleri tarafından işgali kuşkusuz bir dönüm noktasıdır. Fakat Gorigos hala Hıristiyanlar elindedir. Bu sırada Gorigos'taki Hıristiyanlar Kıbrıs kralını gelip kaleyi teslim almaya davet ediyorlar. Kıbrıs kralı I. Pierre Gorigos'u ele geçiriyor (1365). Gorigos, Müslümanlara karşı 1448 tarihine kadar dayanmıştır. Haçlılar, Umur Bey'i yenip İzmir limanında yerleştikleri gibi (1344) şimdi de Gorigos'ta yerleşmiş bulunuyorlar. Papa, Ege'de olduğu gibi, burada da Türkler'e karşı Haçlı seferlerini teşvik ediyor. Başka bir deyişle, İzmir'den Çukurova'ya kadar Anadolu sahilleri Türklerle Haçlılar arasında bir mücadele alanı haline gelmiştir.

Kıbrıs krallarının ve Haçlıların tehdidine karşı Karamanoğlu ile Antalya ve Manavgat'taki emirler arasında bir ittifak kurulmuştur. Alaiye bu devirde Karamanoğlu'na aittir.[1] Karaman Beyliği, bu sahilleri ve özellikle Antalya'yı Kıbrıs kralına karşı korumak için bir donanma meydana getirmiştir. 23 Ağustos 1361 yılında Kıbrıs gemileri Antalya'yı ele geçirdiler.[2] Teke Emiri hazır değildi. Şehirde Hıristiyan askerleri soykırım yaptılar ve şehri ateşe verdiler. Teke Emiri İstanoz'da üç bin kadar atlı ve yaya asker toplayarak karşı saldırıya geçti. Teke Emiri enerjik bir emir olup Antalya'yı geri almak için saldırılarına devam etti. Ege'deki Türkmen deniz beyliklerine karşı yapılan Haçlı ittifaklarına Kıbrıs kralı da daima katılmaktaydı. Başka bir deyimle Bizans önünden Gorigos'a kadar Anadolu kıyılarında Türkmen beyleri sürekli olarak Haçlılar'a karşı savunma ve karşı saldırı yapmaktaydılar.

Meis

Meis adasını Rodos Şövalyeleri ele geçirdiler ve güney Anadolu kıyılarından açılan Türkmen deniz gazilerinin harekatını orada kontrol etmeye başladılar. Türkler denize açıldığı zaman Meis'ten Rodos'a hemen haber gönderilmekteydi. Rodos ve 12 Ada ile Meis, bu suretle Rodos Şövalyelerinin hükmü altında buluyordu. 1911'de İtalya bu adalara sahip olunca, Meis de İtalyan hakimiyeti altına girdi. Fakat II. Dünya Harbi'nden sonra Rodos, İtalya tarafından Yunanistan'a verilince Meis de bu suretle Yunan hakimiyeti altına düştü.

Haçlılar'ın Gelibolu'yu Zaptı ve Karadeniz Harekatı (1366)

Bizans İmparatoru'nun karısı Anna ila akraba olan Savua Kontu VI. Amadeo'nun donanmasıyla yaptığı Haçlı girişimleri önemlidir. Kont, 1 Nisan 1364'de Haçlı seferi ilan etti. 1364'de hazırlığa başlayarak donanmasıyla Papa'nın Haçlı davetini yerine getirecektir. O, bu Haçlı seferi için Kıbrıs Kralıyla da ilişki kurmuştur. Aynı zamanda Macar kralı Büyük Louis de, 1364 yılında Türkler'e karşı bir Haçlı seferi hazırlığı ile Savua Kontu ile birleşik harekat için temas halindeydi.

Bizans İmparatoru V. Yuannis Paleolog Amadeo ve Macar Kralı, bu Haçlı seferini planlıyorlar. Bizans, Karadeniz'deki bazı limanların (Mesembria, Anchialos ve başka limanlar) işgali dolayısıyla Bulgaristan Kralı ile mücadele halindeydi. Kendisine Papa bir mektup göndererek Macar Kralı, Kıbrıs Kralı ve Amadeo'nun yardıma geleceğini bildiriyordu. Bu hazırlıklar, 1354 yılında Osmanlılar'ın Gelibolu'yu ve 1361'de Edirne'yi fethetmeleriyle ilişkilidir. Bizans İmparatoru Macaristan'a giderek bu Haçlı seferini teşvik etmektedir. Bu sefer aynı zamanda Osmanlılar'a ve Bulgaristan'a karşı bir sefer halini almıştır. Bulgar kralı, I. Murad'la ittifak halindedir.

Venedik, Türkler'e açıklanmaması şartıyla Haçlı seferi için kadırga vermeyi kabul eder. Amadeo'un hazırladığı Haçlı donanması oldukça önemli bir donanma idi. Kayıtlara göre hepsi 20 kadırgadan oluşuyor ve 4000 asker

1- Selçuklular'ın Antalya'da bastırdıkları en eski gümüş para H. 675 yılına aittir.
2- Karamanlılar, 13. yüzyıl ortalarında ortaya çıkıp gaza faaliyetlerine girişiyorlar ve Babailer'le işbirliği yapıyorlar. Nure Sofi'nin oğlu Karaman Bey, Torors Dağları üzerindeki Ermeni kalelerini, Mut, Gülnar, Ermenak'ı ele geçiriyor ve Silifke kıyılarına saldırıyor. Ermenak beyi ünvanını alıyor. Kilikyada'ki Küçük Ermenistan kralının kuvvetlerini dağıtıyor ve Larende'nin doğusundaki Manyan kalesini kuşatıyor. Karamanlılar, aynı zamanda Moğollar'ın Konya'da Sultan diktiği hükümdarlarla mücadele halindedir ve Memlüklerle işbirliği yapmaktadırlar. Karaman beyi Güneri Bey, 1286'da Ermeni kralına ait [illegible] Tarsus üzerine bir sefer yapar. Bunun üzerine Moğol Kuvvetleri gelip Larende'yi [illegible] ederler. Daha sonra 1291'de [illegible]tu da Karamanlılar'ın merkezi [illegible]de'yi ele geçirir.

taşıyordu. Bu donanma Gelibolu'ya saldıracak, oradan Karadeniz'e geçecek ve Bulgaristan ve Osmanlı'ya karşı Macar kralıyla işbirliği yapacaktı.

Gelibolu'da gafil avlanan Türkler kaleyi terkettiler. Şehirdeki Rumlar Haçlılar'ı çağırıp şehri teslim ettiler. (23 Ağustos 1366). Bu başarıdan sonra Amadeo sonbaharda İstanbul'a gelir. Pera Cenevizlileri de kendisine 2 kadırga sağlarlar. Amadeo Ekim ayında Karadeniz'de Bulgarların elinden aldığı kaleleri Bizans'a teslim eder. Bulgaristan'ın müttefiki olan Osmanlı Sultanı I. Murad, Macarlar'a karşı Tuna üzerinde savaşmak için bir kuvvet göndermiştir. Böylece Türk kuvvetleri ilk defa olarak Tuna üzerinde, Bulgar müttefiki olarak, Macarlar'a karşı savaşmışlardır. Bu arada Macar Kralı Bulgaristan'a ait Vidin şehrini işgal etmiştir.

İstanbul civarında bazı kaleleri de Türkler'den geri alan Kont Amadeo bunları Bizans'a teslim etti. Bu kaleler arasında Rhegium ve Büyük Çekmece yakınında Calanegro kalesi vardır. Bunlar gösteriyor ki, Osmanlılar daha bu tarihte İstanbul'un pek yakınında yerleşmiş bulunuyorlardı.

Büyük deniz gücü olan, Anadolu'da ve Yakındoğu'da büyük ticari çıkarları olan Venedik, Osmanlı padişahı I. Murad'dan ticaret imtiyazları almak için 1368 Nisan'ında bir elçi göndererek Üsküdar'da Ceneviz Pera (Galata)'sı karşısında bir liman edinmek için girişimde bulundu. Fakat bu anlaşma olmadı. Papa, Roma'da bulunan Bizans İmparatoru'nun baskısıyla 1370 yılında Osmanlılar'a karşı Avrupalı hükümdarlara bir genelge göndererek, Haçlı seferine hazırlanmalarını istedi. İmparator bu yardım karşılığında Ortodoks Kilisesinin bağımsız kilise iddialarından vazgeçeceğini, Roma ile uzlaşacağını vadediyordu. İmparator, 1370 Mart'ında 4 kadırga ile Napoli'den Venedik'e gider. Orada da Türkler'e karşı para ve asker sağlamayı ümit eder. Ancak 1371 Nisan'ında İstanbul'a hareket eder.

Venedik, borçları dolayısıyla uzun zaman Bizans imparatorunu Venedik'te alıkoyar. İmparator Venedik'e borçlarını ödemek için mücevherat ve kıymetli eşya getirterek kurtulur ve Tenedos'u Venedik'e bırakmayı kabul eder. Bu önemli stratejik adayı Venedik altı sene sonra zorla ele geçirir ve Cenevizliler'le savaşa başlar. İmparator, Papa'nın yardımıyla İtalya'dan topladığı ücretli askeri İstanbul'a taşımak için Venedik'ten nakliye gemileri ister.

İmparator V. Yuannis'e karşı oğlu Andronikos 1373, 1376 ve 1385'te olmak üzere üç kere isyan etmiştir. 1376'da ayaklanıp bir aralık Bizans tahtını ele geçirdi ve Gelibolu'yu Osmanlılar'a, yardımları karşılığı iade etti. O, Tenedos adasını da Cenevizliler'e verdi. Hiç kuşkusuz, IV. Andronikos, I. Murad ve Ceneviz arasında bir komplo söz konusudur. Andronikos, Gelibolu'nun iadesi için şahsen Sultan'ın huzuruna çıktı. Aynı zamanda yıllık haraç ödemeyi üstlendi. Gelibolu'nun Türkler'e geri verilmesi tarihi 1376'dır.

Görülüyor ki, Paleolog Hanedanı Osmanlı padişahının elinde bir oyuncak durumuna düşmüştür. V. Yuannis'in oğlu Manuel, 1379 Temmuz'unda yine

Türk kuvvetlerinin yardımıyla İstanbul'a döner, bu arada Tenedos'u ele geçiren Venedik bir bahri üs olarak kullanmak için geniş önlemler alır. Bu adayı, Gelibolu'daki Türkler'e karşı bir gözetleme yeri olarak kullanır.

KAYNAKÇA

·Delaville Le Roux, La France en Orient au XIVe siècle, c. I-II, Paris: 1886.

·G. HILL, A History of Cyprus, I- III, Cambridge: 1948.

·L. MAKHAIRAS, Chronicle, I-II, Yay. Dawkins, Cambridge: 1908.

·Ş. TEKINDAĞ, "Karaman-oğulları", İslam Ansiklopedisi .

·A. LUTTRELL, Collected Studiés: Latin Greece, the Hospitallers and the Crusades, 1291-1440, Londra: 1982.

TÜRK DENİZCİLİK TARİHİ

Proje Koordinatörü
Prof. Dr. Nurettin GÜZ

Yayın Danışmanı
Prof. Dr. Halil INALCIK

Editör
Bulent ARI

Yapım
Gazi Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Grafik Tasarım ve Uygulama
Yeşim FIRAT
Filiz İNCE
M. Akif TUTAR

Baskı
Nurol Matbaası

Proje Koordinasyon
Dr. Mustafa Korçak
Müsteşar

Ahmet AĞAR
Müsteşar Yardımcısı
Müsteşar Yardımcısı
Alpaslan KAYA
Müsteşar Yardımcısı
Nuri Aydoğan
Sancay VARLI
Müsteşar Yardımcısı

Proje Yürütme Grubu
Arif AYDIN
Cengiz BAYDAĞ
Fariz ACAR
Dr. Hasan Ali ARIKAN

T.C. BAŞBAKANLIK DENİZCİLİK MÜSTEŞARLIĞI
ARAŞTIRMA, PLANLAMA ve KOORDİNASYON
DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Yayın No: 5

Kasım 2002
ANKARA